

AJUTS DE TREBALL - PREMI LACETÀNIA 1985**LES BARRAQUES DE VINYA AL
TERME MUNICIPAL D'ARTÈS (PLA DE BAGES)**

Josep Ma. Soler i Bonet
Jaume Perarnau i Llorens

S'ha parlat molt de l'origen de les barraques de vinya, tot situant-les en diversos i molt diferents contextos històrics. El nostre parer al respecte tendeix a cercar no un possible origen a les barraques, sinó a la construcció en "pedra seca". Tant la simplicitat de la tècnica com els exemples que encara podem contemplar ens parlen d'un origen que cal cercar en els primers intents de l'home per construir-se els seus propis refugis. Això és bastant evident, quan l'home decideix crear unes estructures habitables més sòlides que les simples cabanes de branques i fustes, només ha de mirar al voltant seu per trobar el material idoni, la pedra. Un material que només cal col·locar-lo amb una certa habilitat per tal de donar una estructura sòlida. Prova d'això ens la donen les restes de poblats neolítics descoberts, "Tells", que ja ens proven la utilització d'aquesta tècnica, així com de la volta per aproximació de filades en algunes coves funeràries neolítics.

ORIGEN DE LES BARRAQUES

Ens trobem, doncs, en un possible origen al proper Orient, zona on, en període neolític, trobem les primeres mostres. A partir d'aquí, i seguint amb molta probabilitat el mateix procés de difusió que la resta dels coneixements neolítics, la tècnica s'escampa per tot el Mediterrani, zona on actualment se situen els focus principals d'utilització de "La pedra seca". Segons això, les actuals barraques no tenen possiblement un origen tan remot com de vegades s'ha dit, almenys les barraques que actualment coneixem. El que sí que es pot afirmar és que, des de temps immemorials ha subsistit al bell mig del poble unes tècniques constructives, superades àmpliament pels arquitectes de cada època, però a la vegada quan el poble es trobava en la necessitat de solucionar algun problema constructiu, prenia com a base les tècniques ancestrals encara subsistents. La prova d'això és que la pedra seca ha estat present en tots els moments de la història i és segur que en podríem trobar una referència en cada època.

El cas més recent el va portar la notable expansió de la vinya a casa nostra durant el segle XIX. Al Pla de Bages, com a d'altres indrets de Catalunya, els pagesos, sobretot a l'Alt Bages, es van veure obligats a solucionar uns problemes derivats de la irregularitat del terreny ja que impedia l'expansió de la superfície de conreu. Una altra vegada van aflorar les antigues tècniques, les quals segurament mai no havien desaparegut i la pedra seca va omplir els camps de feixes, a la vegada que les barraques, un dels màxims exponents de la construcció en "pedra seca", solucionava el problema del refugi.

Fins aquí hem explicat el que al nostre parer podia ésser l'origen de la pedra seca i conseqüentment de la barraca. Passem ara a veure el que s'ha plantejat al respecte per part d'altres autors. De totes les teories que s'han plantejat, una vegada sintetitzades poden quedar reduïdes en dos grans blocs. En un primer hi anirien totes aquelles hipòtesis que atribueixen a la barraca de vinya un procés evolutiu continuat al llarg del decurs de la història. En el segon grup podríem encabir-hi totes aquelles

teories que estableixen un sorgiment espontani a un moment determinat, lligat sempre a construccions de tradició ancestral però edificades amb finalitats precises i concretes.

En el primer grup s'ha de remarcar les recents aportacions teòriques de Jesús Avila Granados, el qual lliga l'origen de les construccions de pedra seca al període megalític, en estreta relació amb la "cultura Balear" (talaiots, Naves, etc.). El mateix Avila Granados, però, apunta relacions amb les edificacions religioses d'època romànica de forma circular, sense arribar, però, a concretar-ho. (1)

També Joan Bassegoda Nonell referma la idea de tradició prehistòrica en les construccions de barraques de vinya, tot establint una relació de continuïtat entre les "Nuragas" de Sardenya, els temples de l'illa de Malta i els "Talaiots" de les Balears (2). Altres estudis com els de Cardozo, Garcia Bellido o Torres Balbàs, estan inclosos en aquesta línia investigativa.

En un altre grup més reduït i dispar hi encabiríem teories que tant lliguen l'origen de les barraques de vinya a monuments de

temps prehistòric com a uns altres de més recents, fins i tot contemporanis, sense establir en cap cas una solució de continuïtat evolutiva. Entre aquestes idees destaca la d'August Bernat i Constantí, que atribueix l'origen de les barraques de "pedra seca" a les construccions circulars construïdes pels colons i repobladors de les zones ermes de l'anomenada "Marca Hispànica" al segle IX (3). No oblidem, en parlar d'aquesta teoria, la menció feta per Bassegoda Nonell sobre les esglésies romàniques de planta circular.

ORIGEN DE LES ACTUALS CONSTRUCCIONS EN PEDRA SECA AL PLA DE BAGES. BARRAQUES

Com ja hem apuntat en l'apartat anterior, durant la segona meitat del segle XIX es produeix, per causes econòmiques, un notable increment del conreu de la vinya. Aquest increment no es va estendre homogèniament per tot el territori català, sinó que ho féu de manera molt desigual.

El principal focus de vinya s'estenia per tota la zona costanera i pre-litoral a partir de la qual el raïm, transformat en aiguardent, tenia una fàcil sortida per mar. Aquesta àmplia franja de terreny que s'estenia des de l'Empordà fins al Camp de Tarragona va veure's incrementada paulatinament. La febre produïda per la vinya i els seus fàcils beneficis va anar penetrant cap a les comarques de l'interior de Catalunya,

primer a la zona pre-litoral i posteriorment cap a les terres de l'interior de Catalunya, primer a la zona pre-litoral i posteriorment cap a les comarques del Penedès, Conca de Barberà i el Pla de Bages.

De la mateixa manera que les altres zones envaïdes pel conreu de la vinya, tot el Bages, no només el Pla, va veure com es transformava el seu paisatge agrari, per l'aparició, arreu, de feixes per augmentar al màxim les superfícies de conreu, al mateix moment, els boscos van anar disminuint en su-

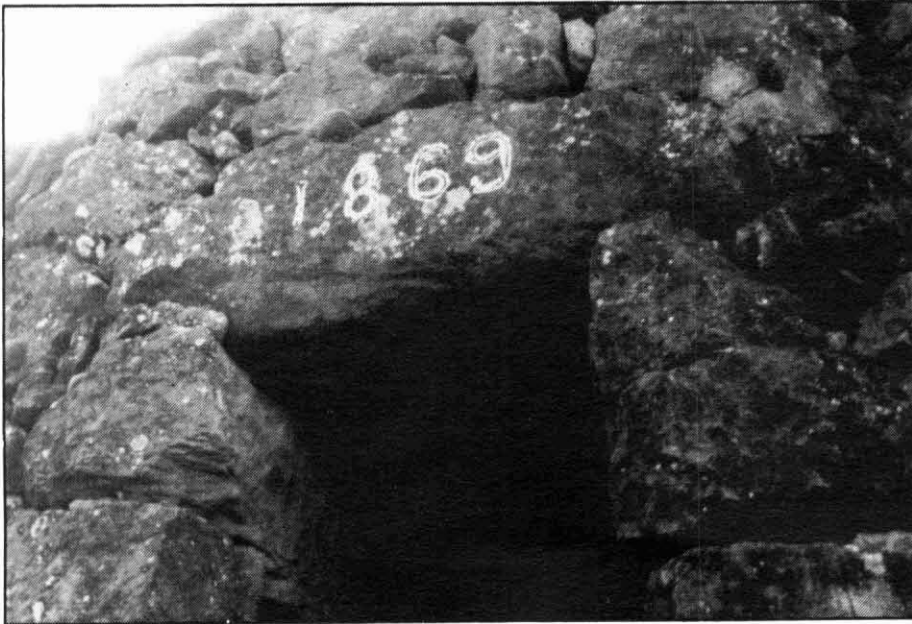
perfície i van deixar pas a la vinya.

Si comparem ara el mapa 1, on es veu la zona d'expansió de la vinya (4), i el número 2 on es representen les principals zones amb barraques (5), veurem una coincidència quasi total pel que fa a la distribució geogràfica en el territori català del conreu de la vinya al XIX i l'actual situació de les barraques de vinya, la qual cosa ens ve a demostrar els estrets lligams entre els dos elements, vinya i barraca. Això trenca en part les teories que donaven un origen molt més antic a les actuals barraques, la qual cosa es veurà reafirmada per posteriors dades que aportem.

Les causes d'aquesta coincidència les hem mencionades anteriorment quan parlaven d'una tradició popular en les tècniques de construcció en "pedra seca" i que revivia amb molta intensitat en determinats moments on eren necessitades. Doncs bé, podem assegurar que una d'aquestes ocasions es va produir durant l'expansió

Típica imatge d'una barraca al mig d'un camp de vinya.

Llinda d'una barraqueta amb la data: 1869.

per la manca de tècniques d'adobament i mecanització, els pagesos es veien obligats a llaurar la terra de dos a tres cops a l'any, però l'elevat cost dels jornals sovint no ho permetia, tot i així, com a mínim, era llaurat una vegada a l'any. Als indrets abruptes on no era possible passar-hi la llaurada, hom les cavava dues vegades a l'any. Junta-ment amb això, un seguit de feines com la poda, escabellar, magencar, empeltar i finalment la verema expliquen aquesta presència constant del pagès en els terrenys de conreu.

Per una altra banda, juntament amb les característiques del conreu, hi ha un altre factor que depèn del medi físic. La vinya és un arbust amb unes arrels molt potents, les quals poden enfonsar-se molt, i obligar el pagès a una llaurada més fonda, que xoca amb els primers estrats rocosos, sobretot en terrenys com al Pla de Bages, on l'estrat de terra és molt estret. Les pedres provinents de la destrucció per la llaurada d'aquest primer estrat rocós són les que normalment s'utilitzen per construir barraques i feixes.

Una vegada determinada la construcció d'un refugi sòlid, al

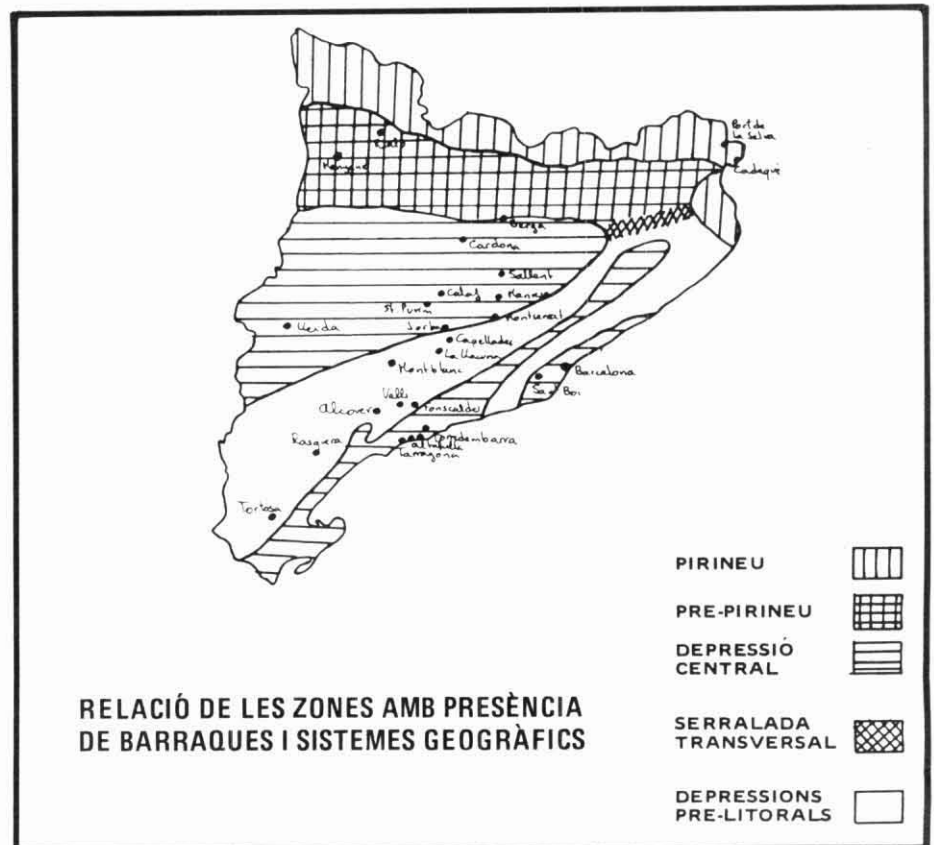
sió de la vinya, unes condicions determinades que varen obligar als pagesos del XIX a recórrer a ancestrals tècniques de construcció. Passem tot seguit a veure quins són aquests condicionaments.

En primer lloc ja hem vist com la necessitat d'augmentar el nombre de terres aptes per al conreu havia obligat els pagesos a la construcció de parets de pedra seca per formar feixes amb les quals podem crear espais de conreu en les zones amb terreny irregular, sobretot en el cas de la nostra comarca en la zona de l'Alt Bages.

El cas de les barraques és una mica més complicat que el de les feixes, ja que intervenen diferents factors. És evident que entre el conreu de la vinya i el de les barraques hi ha d'haver una relació molt directa i que se'ns escapa inicialment. Anem, ara, a esbrinar les causes d'aquesta relació tan estreta. La primera de les causes que podríem enumerar és derivada directament de les característiques que presenta el conreu de la vinya, el qual obliga al pagès a una atenció gairebé constant al llarg de l'any, a diferència d'altres conreus, per exemple el blat, on només ha de preparar la terra, sembrar i segar. La vinya lliga moltes hores al pagès, i és per això que es planteja la necessitat, a causa de la quantitat de temps que

s'ha de passar treballant la terra, de construir un refugi on cercar aixopluc, o guardar les eines per treballar la terra i no veure's obligat a transportar-les diàriament des de la casa a la parcel·la de terra, la qual molt sovint està bastant apartada de la casa.

Aquest lligam entre el pagès que conrea la vinya i la terra on és conreada és molt fàcil d'explicar. En primer lloc en aquesta època, i

pagès li arriba la primera matèria ideal. A més a més, les pedres provinents d'un estrat rocós trencat ofereixen unes qualitats idònies per tal d'emprar-les en la construcció, ja que són planes i faciliten el seu amuntegament sense cap material d'unió. I a més a més, al pagès li resulta la solució ideal per desfer-se d'aquestes pedres, les quals solen apilar-se en una vora del camp o en un racó del mateix, difícil de treballar, la qual cosa si passem per terrenys on es conrea encara la vinya, són fàcilment detectables.

Després del que hem exposat, tenim tres factors que intervenen en la decisió per part del pagès de construir un refugi, la barraca.

a) La necessitat de construir un refugi, deriva de les característiques del conreu de la vinya, el qual obliga al pagès a passar moltes hores treballant la terra.

b) La facilitat de trobar el material idoni per a la seva construcció, el qual apareix com a conseqüència de l'estrat rocós inferior a causa de la llaurada.

c) La necessitat de donar una utilització pràctica als munts de roques que amuntega a les vores del camp o en racons difícils de conrear, els quals formen la primera matèria ideal per les seves característiques físiques per a la construcció en "pedra seca".

ANTIGUITAT DE LES ACTUALS BARRAQUES DE VINYA

Ja hem explicat com les actuals barraques eren fruit d'una tradició, la qual rebrotava en el poble quan era necessitada, i com les actuals barraques eren conseqüència d'aquest fet durant l'expansió de la vinya. De totes maneres és molt difícil poder corroborar-ho amb dades comprovables, ja que no coneixem cap menció de la seva existència en cap document escrit. Tres són només els punts de referència a l'hora de plantejar-se el problema. El primer i més interessant és una inscripció que vam descobrir a la llinda d'una barraca en la qual figurava una

data, "1869", que molt probablement és la de la seva construcció, la qual cosa lliga plenament amb el que hem exposat anteriorment, ja que coincideix amb l'època d'expansió de la vinya.

La segona dada aportada ja no és tan precisa, Violant i Simorra en el seu treball sobre les barraques del Pla de Bages (6), ens dona també una referència molt interessant: "según un campesino de Sallent que nos orientó por allí, la barraca que hemos mencionado, es la ha visto igual como está hoy durante toda su vida, que ya sobrepasa los sesenta años". I si tenim en compte que aquest estudi es publicà l'any 1954, ens situem abans de l'any 1894 com a mínim, en plena febre vitícola.

La tercera de les dades ens la va aportar el senyor Jaume Creus, veí de Calders, en una conversa que vàrem tenir. Segons ell, les barraques que hi ha en els seus camps i les altres del terme les ha vistes igual durant tota la vida, sense que se n'hagin construït de noves. La seva edat és de 88 anys, la qual cosa ens referència a principis de segles.

Malgrat que encara no puguem afirmar-ho, hi ha una dada que, com a mínim, per la seva possible importància, ens agradaria mencio-

nar. Quan vam decidir començar aquest estudi ens vàrem posar en contacte amb el propietari d'una parcel·la de terreny en la zona de la torre de Sta. Caterina, el qual ens va informar sobre unes estructures que ell havia trobat i no sabia a què corresponen. Aquestes estructures són fetes de pedra seca i anaven cobertes amb volta feta per aproximació de filades, a més d'una sèrie de murs i estructures externes. El centre d'aquest complex està format per dues "Barraques" cada una amb la seva volta respectiva, unides per un corredor comú, i encara se'n pot veure una de tercera adossada en un mur del mateix conjunt. Una vegada posats en contacte amb alguns especialistes, sembla que podria tractar-se d'"Heremitoris" medievals. De totes maneres s'imposa una excavació sistemàtica, ja que la pobresa d'aquestes construccions no dona cap facilitat per a la seva identificació. Si això es confirmés, seria un reforç per a la nostra teoria sobre l'existència d'una tradició molt remota en el temps. Seria un esglaó d'aquesta cadena que ens ha portat a les actuals barraques de vinya. En el cas que aquesta hipòtesi es confirmés tindríem un magnífic conjunt de pedra seca que, per les seves carac-

Vista general de la barraca tipus del terme d'Artés. (Foto Jordi Perramón).

terístiques, trenca tots els motllos de les barraques del Bages, caracteritzades per la seva simplicitat, i relacionant-les amb les magnífiques construccions de "pedra seca" d'altres llocs, per exemple el Camp de Tarragona o Mallorca i Menorca.

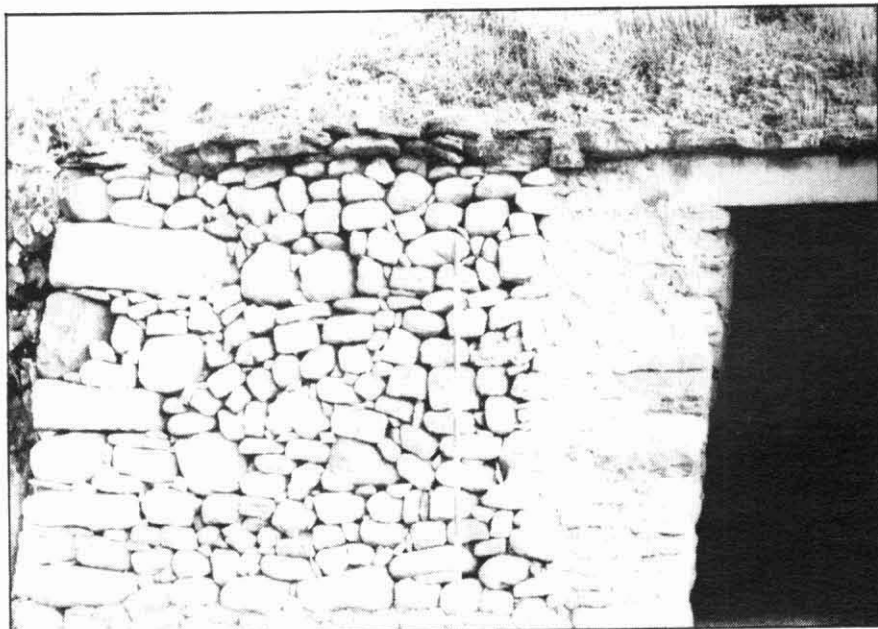
ELS CONSTRUCTORS DE LES BARRAQUES

Entre l'escassa bibliografia existent sobre les barraques, una bona part es dedica a descriure les seves característiques estructurals, però moltes vegades s'oblida un dels punts bàsics, qui les va aixecar?

La teoria més difosa és la de l'existència de quadrilles de "Barraquaires", persones que es dedicaven, durant el temps de la sega, a anar de poble en poble llogant els seus serveis als propietaris dels diferents camps per tal d'ajudar a la sega o la verema. En les èpoques en què no hi havia feina en aquestes tasques es dedicaven a la construcció de barraques i construccions de pedra seca.

ELS SARDANS

La nostra contribució en aquest apartat és l'aparició de la figura de "El Sardà". Segons ens va revelar el senyor Jaume Creus, veí de Calders, durant una època, la qual es podria situar a finals del segle passat, ja que ell no els va conèixer personalment, però sí el seu pare que és qui li va revelar la seva existència. Segons el que ens va explicar, durant l'hivern grups d'homes procedents de la Cerdanya, d'aquí el nom de "Sardans", es dedicaven a recórrer aquestes terres tot oferint la seva habilitat per a la construcció en "pedra seca". El motiu d'aquesta emigració era molt clar, procedents segurament de l'Alta Cerdanya, a l'hivern veien bloquejades les seves habituals maneres de subsistència a causa de la neu que feia impossible el conreu i la ramaderia i els obligava a cercar algun diner fora de la Cerdanya, o a alliberar d'una despesa l'economia familiar. També, segons el senyor Creus, moltes vegades aquests homes no cobraven més

Composició d'un parament exterior.
(Foto Jordi Perramón).

que el seu manteniment durant el temps que durés la feina.

Fins aquí, el que ens ha estat explicat i va estar acceptat per nosaltres amb les lògiques reserves que imposa la tradició oral. De totes maneres, la referència que ens proporcionava era molt interessant, i més si l'analitzem detingudament.

Quan estudiem la història de la Cerdanya veurem que una de les característiques de la seva població ha estat des de sempre l'emigració temporal, deguda a les adverses condicions climàtiques de l'hivern, en una economia basada en el conreu i en la ramaderia, feines impossibles amb els camps coberts de neu. Aquestes migracions començaven a l'octubre i s'allargaven fins a l'abril, segons Pau Vila () encara que amb una tendència a la baixa, seran plenament vigents l'any 1920, segons un cens de l'any 1877, el nombre d'habitants absents durant l'hivern representava el 147 per mil de la població sobre un total de 8.995 habitants comptabilitzats en zones que són declarades com a rurals (ignorem les consideracions emprades per dividir entre zones urbanes i rurals, i amb quina rigidesa es van utilitzar). Quasi dues mil persones, la majoria procedents de les zones més altes de la Cerdanya, aquest últim fet tindrà molta importància.

La destinació d'aquests emigrants era molt diversa. Els de la Cerdanya francesa anaven a cavar la vinya al Rosselló, Tolosa o Burdeus. També segons Pau Vila, a Er encara hi havia, l'any 1920, una dotzena d'homes que se'n van anar a fer de "Peiers" (paletes).

A la banda espanyola, la majoria baixen a fer de vaquers i, sobretot de cansaladers a Barcelona. D'altres van a fer el carbó a la Selva, a la Plana de Vic i al Vallès. *D'Alp alguns van a fer parets de pedra seca.*

Els nombrosos "Peiers" d'Er, anaven a Montpeller, a Perpinyà o a Barcelona. Com a anècdota molt reveladora de la quantitat de gent que marxava, aquests "Peiers", com que no podien festejar el seu patró Sant Eloi, perquè s'esqueia en el temps d'absència del poble, la confraria la feia amb tota sollemnitat el segon dia de la Festa Major (25 d'agost).

La ruta tradicional dels emigrants cap a Barcelona es feia seguint l'antiga via Petrària, per la collada de Tosses, o Maians, cap a Ribes i Ripoll. Un altre itinerari anava pel Coll del pendís cap a Bagà, des d'on seguia Llobregat avall fins a Barcelona.

Amb això que acabem de relatar queda confirmada una part de la informació proporcionada pel senyor Creus. Realment va existir una emigració temporal derivada de les dues condicions hivernals, i que devia passar molt probable-

ment pel Bages camí de Barcelona. Queda encara per respondre una qüestió principal, eren realment ells els constructors de pedra seca? D'on venia la seva habilitat per treballar la pedra seca?

Per respondre aquestes preguntes tenim en primer lloc una referència molt directa aportada per Pau Vila (9) "D'Alp alguns van per avall a fer parets de pedra seca", per una altra banda, ja hem comentat anteriorment la gran quantitat de "Peiers" (paletes) que marxaven a cercar feina a l'hivern, tot agafant diferents direccions, una de les quals era Barcelona i seguint la ruta tradicional cap a la ciutat comtal havien de passar per les nostres comarques. No és gens descabdellat pensar que aquests "peiers", a més a més d'exercir com a paletes en el sentit actual de la paraula, si no hi havia feina per construir edificis, es dediquessin a aixecar barraques, la qual cosa no havia d'ésser massa difícil. Però, realment, la prova d'aquesta habilitat en el treball de la pedra seca, ens la dóna l'existència de barraques a la Cerdanya, sobretot a les terres altes normalment situades per sobre dels 1.800 m., ja que eren habitades per pastors a l'estiu. Pau Vila cita concretament barraques a Sallent, sobre Maranques a 2.060 m., al Coll d'Aguilera sobre la vall de Bastanist a 1.900 m. Les barraques dels pescadors de truites dels estanys del Carlit, on viuen els mesos d'estiu són encara a una major alçada.

Ja havia comentat abans, en parlar de l'origen d'aquests emigrants temporers, que el fet que procedeixin de les parts més altes de la Cerdanya podia tenir molta importància. És ben segur que bona part d'ells no procedien de les ciutats de la plana de la Cerdanya, on l'hivern no és tan dur i les activitats econòmiques més diversificades, i no queden col.lapsades durant l'hivern. Veiem, doncs, que la procedència d'aquests homes és precisament de les parts altes on també es troben les barraques. Pastors i pescadors de truites, els quals ai-

xecaven les seves barraques, eren els que havien de marxar principalment a l'hivern tot portant, amb ells, la seva habilitat per a les construccions en pedra seca.

L'existència d'aquests homes anomenats "Els Sardans", pot lligar completament amb la teoria de les quadrilles de barracaires i lluny de contradir-les, les confirma i enriqueix.

Una altra possibilitat és la de la construcció pel propi pagès. Aquest punt no el desmentim categòricament, i segurament en alguns casos devia succeir així. Aquest fet podria explicar les grans diferències constructives entre barraques existents en el mateix terme i fins i tot de costat. Mentre que algunes presenten una complicada concepció i un acabat perfecte, les altres són de molt simple construcció amb paraments fràgils i mal acabats.

Fins i tot la pedra seca es va estendre a d'altres àmbits tot refermant l'existència de constructors especialitzats. Un exemple d'aquest perfeccionament ens el dóna una construcció localitzada als afores d'Artés i que darrerament s'havia utilitzat com a corral, realitzada en bona part en pedra seca, però amb una estructura molt complexa i difícil de realitzar.

LA SITUACIÓ DE LES BARRAQUES DINTRE DEL CAMP I EL CONTEXT QUE LES ENVOLTA

Podem distingir bàsicament dos factors que condicionen el constructor a l'hora d'escollir el lloc on edificarà. El primer i més important és l'aprofitament de la superfície de conreu.

Almenys en el terme d'Artés és difícil de trobar la típica estampa d'una barraca situada al mig del camp (existeix en alguns punts, però a causa de motius diferents dels que podríem pensar en un primer moment). Una altra proporció de les barraques existents en aquest terme es troben construïdes entre dues feixes a diferent nivell, la qual cosa representa un estalvi d'espai, ja que s'ocupa un terreny que normal-

ment ja es deixa sense conrear a la vinya.

Una altra modalitat de barraques, segons la seva situació en el camp, seria la que ja hem esmentat abans i que es troba en un punt cèntric del camp o bé a la vora, però dintre del que és la superfície conreable. Aquesta situació és deguda, generalment, al mateix motiu d'aprofitament de l'espai. Sempre solen estar situades en un punt difícil de conrear, moltes vegades l'existència d'una gran pedra o una zona on el substrat rocós aflora a la superfície tot impeding el conreu s'aprofita per aixecar-hi la barraca, fins i tot en el cas d'un gran obstacle com la pedra, aquesta és aprofitada per tal de donar consistència a la barraca, aprofitant-la com una part de mur.

Una tercera classe serien les situades fora el camp, normalment en el mateix lloc on es dipositen les pedres que pel conreu apareixen en el camp i en són retirades. Seguint la mateixa filosofia de l'aprofitament de l'espai, fins i tot es troben barraques que han estat excavades en el marge del camp si és possible. En aquest cas, les parets interiors són recobertes d'unes altres pedres seques per donar solidesa a l'estructura excavada. La façana també està feta de pedra seca per tal de tancar l'obertura de la concavitat i assenyalar-hi una porta. En els casos en què la barraca es troba excavada només parcialment, la part interior no és reforçada de pedra seca, sinó que es deixa la paret de terra, ja que en haver-se aprofundit poc en l'interior del marge no hi ha tan perill d'ensorrar-se. La pedra seca, en aquest cas, només és utilitzada per construir-hi la part externa de la barraca.

Hi ha, també, un segon factor que també determina, si bé indirectament, la situació de la barraca en el camp: la propietat de la terra. Aquest és un factor que aquí només apuntem en aquest apartat com a secundari, però que s'haurà d'estudiar amb més atenció per tal de relacionar la desigual distribució de les barraques en el terme d'Artés amb una possible desigual distribució de la

terra. Concretant en el problema que ara ens ocupa és evident una relació, ja que la barraca situada entre dues feixes serà possible sempre que el constructor sigui propietari de les dues, en cas contrari es veurà obligat a adaptar un racó dintre del seu camp o a excavar-la en un marge si la configuració física del terreny així ho permet.

Resumint, podem dir que si ens atenem a la seva situació en el camp, podem marcar una tipologia de les barraques que, a més a més de condicionar la seva situació, de rebot condiciona les seves característiques estructurals. Aquesta tipologia podria ser la següent:

— Barraques situades en el centre del camp tot aprofitant un obstacle físic que impedeix el normal conreu.

— Entre dues feixes, estalviant espai conreable. El constructor ha de ser propietari de les dues feixes.

— Excavades totalment o superficial en algun marge per estalviar espai conreable, sempre que les característiques físiques del terreny així ho permetin.

— Situades en un racó del camp, generalment en el mateix indret on s'amunteguen les pedres que afloren en conrear el camp. Es cerca, també, que sigui un lloc no apte per al conreu.

Pel que fa al context que envolta les barraques, podem observar que la majoria de les que encara tenen utilitat avui dia són envoltades majoritàriament per conreus de blat i vinya, amb al-

gun fruïter, mentre que bona part de les barraques ja en desús són situades en llocs més elevats, enmig de bosc nou que antigament havia estat vinya i, a finals de segle, va deixar-se de conrear. Predomina, també, encara que no tan abundant, l'olivera i els camps erms.

TIPUS DE BARRAQUES EXISTENTS AL TERME MUNICIPAL D'ARTÉS

El terme municipal d'Artés, escollit com a mostra més característica per poder estudiar les barraques de vinya al Pla de Bages, presenta una mostra molt heterogènia i diversa dels tipus constructius en pedra seca. Aquest fet permet que, en un sol terme, de dimensions no massa grans, hom pugui apreciar la majoria de mostres de la tipologia de construccions.

De primer, cal diferenciar les barraques de planta rodona i les de planta quadrada o rectangular (gairebé cap d'elles no és perfectament regular). D'aquesta general diferenciació entre rodones i quadrades, cal fer una divisió comuna per a ambdues classes: distingir si són adossades a algun marge o construcció anexas o bé si són construccions exemptes i isolades.

Les construccions rodones adossades a un marge o edificació anexas tenen la comuna coincidència de la cúpula formada per volta d'aproximació de fileres. També tenen aquesta peculiaritat l'altre gran grup de les barraques rodones, les barraques rodones exemptes.

Pel que fa a les barraques de planta rectangular, aquestes també poden distingir-se entre adossades i exemptes. Pel que fa al subgrup de les adossades, hom pot apreciar dos tipus ben diferents quant a les solucions emprades per a l'inici de l'arrencada de la volta. Les unes són fetes amb volta per aproximació de fileres (sistema majoritari en les barraques estudiades) i altres, (les menys) en base a un sistema piramidal. Un exemple molt ben aconseguit per aquest sistema es troba enmig d'un bosc nou, a mitja pujada d'Artés cap a Calders, en una mostra molt monumental de la construcció de

barraques en pedra seca.

En el grup de les exemptes, també pot fer-se la mateixa diferenciació entre voltes acabades pel sistema piramidal o bé emprant el tradicional sistema d'aproximació de fileres.

Aquesta seria, doncs, una breu síntesi de la tipologia que s'ha pogut apreciar en l'estudi de les barraques de vinya al terme municipal d'Artés que ens permet globalitzar unes característiques comunes, sempre tenint en compte que cada barraca és un món i que, malgrat el que pugui semblar, moltes són les diferències i subdivisions que es podria anar fent si la mostra estudiada i l'abast geogràfic hagués estat més ampli. L'objectiu de fer-ne una aproximació creiem que és aconseguit.

NOTES

- (1) AVILA GRANADOS, Jesús "Trullis en España", a "Algo".- Barcelona 1983.- nº 839.
- (2) BASSEGODA NONELL, Joan "Les barraques de vinya, a "San Jorge".- Barcelona 1976.- Desembre. pp.: 65-72.
- (3) BERNAT CONSTANTÍ, Agustí "La frontera de la marca en el segle IX", a "Diplomatari". Barcelona 1981.- nº 5, pp. 15-18.
- (4) Veieu el mapa de l'extensió de la vinya.
- (5) Veieu el mapa comparatiu de la presència de barraques segons la zona geogràfica.
- (6) VIOLANT SIMORRA, R. "Les barraques de viña de pared en seco del Pla de Bages", a "Estudios Geográficos". Barcelona 1954.- nº 55
- (7) VILA, Pau "La Cerdanya", dins "Enciclopèdia Catalunya" Vol III.- Editorial Barcino.- Barcelona 1926.

Josep Ma. Soler i Bonet

Estudiant d'Història
a la Universitat de Barcelona

Jaume Perarnau i Llorens

Estudiant d'Història
a la Universitat Autònoma
de Barcelona

dovella

REVISTA CULTURAL DE LA CATALUNYA CENTRAL